

บทที่ 3

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

ประเทศไทยเริ่มมีนโยบายให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมในไทยเป็นครั้งแรกตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2503 แต่ยังมีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเกณฑ์ต่ำมาก คือ ประมาณปีละ 6 ล้านบาท แต่หลังจากปี พ.ศ. 2503 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment of Thailand--BOI) เพื่อส่งเสริมการลงทุนอย่างเป็นทางการประกอบกับนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเน้นอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า ทำให้มีการผลิตสินค้าสำเร็จรูปมากขึ้นและทำให้มีเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้ามามากขึ้น ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2515-2524 เป็นช่วงที่เริ่มมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมากขึ้น ทำให้เงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่ไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,000 ล้านบาท เกือบทุกปี

สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทยในไทยช่วงปี พ.ศ. 2525-2552 โดยพิจารณาถึงสาเหตุและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ เป็นช่วง ๆ ได้ 5 ช่วง ตามปริมาณของเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ โดยสามารถแบ่งเป็นปัจจัยภายในประเทศ และปัจจัยภายนอกประเทศ ดังนี้ (อุบลรัตน์ จันทรัมย์, 2547)

ช่วงที่หนึ่ง คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2525-2530 จะเห็นได้ว่า ปริมาณเงินลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก (ไม่ถึง 10,000 ล้านบาท ต่อปี) ทั้งนี้ ปัจจัยที่ดึงดูดให้มีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเข้ามาในช่วงนี้ ในส่วนของปัจจัยภายในประเทศได้แก่ การที่ค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยถูก เมื่อเทียบกับอัตราค่าจ้างในประเทศเจ้าของเงินทุน นอกจากนี้ค่าเงินบาทที่อ่อนตัวและมีเสถียรภาพก็เป็นปัจจัยดึงดูดให้นักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทย ส่วนปัจจัยภายนอกประเทศ

ได้แก่ การที่ค่าเงินเยนของประเทศญี่ปุ่นมีค่าแข็งขึ้น อีกทั้งค่าจ้างแรงงานในญี่ปุ่นสูงขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากที่สุด ทำให้มีนักลงทุนญี่ปุ่นออกมาทำการลงทุนในประเทศที่มีค่าแรงถูกกว่า เช่น ประเทศไทย เป็นต้น แต่พบว่าในช่วงนี้นักลงทุนต่างประเทศยังเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทยไม่มากนัก เนื่องจากประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมนั้นยังมีความระมัดระวังในการดำเนินนโยบายการเงินและนโยบายการคลังของประเทศอยู่ หลังจากที่เกิดความชบเซาของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจากวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จึงเป็นอุปสรรคต่อการออกมาลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของนักลงทุนจากประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว

ช่วงที่ 2 คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2535 ซึ่งเป็นช่วงที่มูลค่าการลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศขยายตัวสูงขึ้นเป็นทวีคูณจากช่วงแรก ทั้งนี้สาเหตุและปัจจัยที่ดึงดูดนักลงทุนต่างประเทศให้เข้ามาลงทุนในช่วงนี้ ในส่วนของปัจจัยภายในประเทศ ได้แก่ (อุบลรัตน์ จันทรัมย์, 2547)

1. ค่าจ้างแรงงานในไทยยังถูกเมื่อเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อนักลงทุนต่างชาติในการเข้ามาทำการลงทุนโดยตรงในประเทศไทยมากขึ้น
2. แนวโน้มตลาดภายในประเทศของประเทศไทยมีโอกาที่จะขยายตัวได้ดี เนื่องจากมีอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมที่สูง
3. การที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงและมีเสถียรภาพ ทำให้ต้นทุนในการเข้ามาเปิดดำเนินกิจการในประเทศไทยถูกลงในสายตานักลงทุนชาวต่างประเทศ
4. การที่ประเทศไทยได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP privilege) จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้มีนักลงทุนต่างประเทศเห็นโอกาที่จะเข้ามาใช้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตเพื่อใช้ GSP ของไทยในการส่งสินค้าออกไปยังประเทศที่สาม
5. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เริ่มเห็นความสำคัญของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศอย่างชัดเจน จึงมีทิศทางการส่งเสริมการลงทุนที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการลงทุนเพื่อการส่งออก และสามารถชักจูงให้นักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนโดยตรงมากขึ้น

ส่วนปัจจัยภายนอกประเทศที่ทำให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศขยายตัวในช่วงนี้โดยเฉพาะการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries--NICS) ที่ขยายตัวอย่างมาก มีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. ค่าเงินของประเทศเหล่านี้แข็งขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะญี่ปุ่นและไต้หวัน ทำให้สินค้าที่ผลิตในญี่ปุ่นและไต้หวันมีราคาแพงขึ้นมาก และสูญเสียความสามารถในการแข่งขันด้านราคาในตลาดโลก จึงต้องออกมาลงทุนโดยตรงในประเทศอื่น ๆ มากขึ้น เช่น ในประเทศไทย เป็นต้น

2. ค่าจ้างแรงงานในประเทศเหล่านี้ยังเพิ่มสูงขึ้นมากจากช่วงแรก ทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าในประเทศตนเพิ่มขึ้นมาก นักลงทุนในประเทศเหล่านี้จึงออกมาลงทุนผลิตในประเทศที่มีแรงงานคุณภาพดีจำนวนมาก และมีค่าจ้างแรงงานต่ำกว่า เช่น ประเทศไทย เป็นต้น

3. นโยบายการกีดกันทางการค้าของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ที่มีผลต่อประเทศเหล่านี้มีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งในรูปกำแพงภาษี ภาษีตอบโต้ และการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences--GSP) ซึ่งมีผลให้สินค้าออกของญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ส่งออกด้วยความยากลำบากมากขึ้น จึงหันมาลงทุนในประเทศไทย เพื่อใช้ GSP ที่ไทยได้รับในการส่งออกไปประเทศที่สามด้วย

ช่วงที่ 3 คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2536-2539 เป็นช่วงที่การลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศเริ่มชะลอตัวลง ทั้งนี้ปัจจัยภายในประเทศที่มีผลกระทบต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงนี้ ได้แก่ (อุบลรัตน์ จันทรัมย์, 2547)

1. การที่ค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยเริ่มสูงขึ้น ทำให้แรงจูงใจที่นักลงทุนต่างชาติจะเข้ามาลงทุนในประเทศไทยนั้นลดลง

2. การอนุญาตให้ทำธุรกิจวิเทศธนกิจ (Bangkok International Banking Facilities--BIBF) ในช่วงนี้ ทำให้มีการกู้เงินจากต่างประเทศผ่านกิจการวิเทศธนกิจในประเทศไทยเพื่อนำเงินมาลงทุนแทน ทำให้มูลค่าการไหลเข้าของเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศลดลง

3. บรรษัทข้ามชาติต่าง ๆ มีการนำกำไรที่ได้จากการประกอบการในไทยกลับมาใช้ในการลงทุนใหม่มากขึ้น (reinvested earning) ทำให้มูลค่าการไหลเข้าสู่ธุรกิจของเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

4. การลงทุนในบางอุตสาหกรรมเริ่มอืดตัวโดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้ปัจจัยแรงงาน (labor intensive industries) เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น ทำให้มีเงินลงทุนไหลเข้ามาในอุตสาหกรรมของไทยลดลง

ส่วนปัจจัยภายนอกประเทศ ที่ทำให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงนี้ชะลอตัว ได้แก่ การที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่สำคัญที่สุดที่มาลงทุนในไทยเริ่มประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และค่าเงินเยนมีความผันผวนมากขึ้นในช่วงนี้ เป็นอุปสรรคต่อนักลงทุนชาวญี่ปุ่นที่จะออกมาลงทุนในต่างประเทศ นอกจากนี้การที่มีแหล่งลงทุนใหม่ ๆ ที่มีค่าแรงงานถูกกว่าไทยเกิดขึ้นมาในช่วงนี้ เช่น ประเทศเวียดนาม และประเทศจีน ทำให้นักลงทุนต่างประเทศมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวน่าจะมากขึ้น และทำให้การลงทุนโดยตรงในประเทศไทยลดลง

ช่วงที่ 4 คือ ในปี พ.ศ. 2540-2544 ซึ่งเป็นปีที่การลงทุนโดยตรงสุทธิจากประเทศต่างประเทศมีมูลค่าสูงที่สุดเป็นประวัติการณ์ ทั้งนี้ปัจจัยภายในประเทศที่ทำให้มูลค่าการลงทุนโดยตรงสุทธิจากต่างประเทศสูงในช่วงนี้ ได้แก่ การเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 และมีการปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัวทำให้ค่าเงินบาทอ่อนค่าลงอย่างมาก นอกจากนี้ทรัพย์สินต่าง ๆ ในประเทศ (domestic assets) มีมูลค่าถูกลงอย่างมากในสายตานักลงทุนต่างชาติ จึงเป็นแรงจูงใจให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทยมากขึ้น รวมถึงการเข้ามาเทคโอเวอร์บริษัทของคนไทยที่ประสบปัญหาทางธุรกิจด้วย นอกจากนี้บริษัทที่เป็นของต่างชาติเองที่อยู่ในประเทศไทยก็ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในไทยเช่นกัน ทำให้บริษัทแม่ที่อยู่ในต่างประเทศต้องส่งเงินมาช่วยฟื้นฟูบริษัทลูกที่อยู่ในไทยมากขึ้นด้วย รวมทั้งธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ทั้งของคนไทยและของต่างชาติก็ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจเช่นกัน จึงจำเป็นต้องมีการเพิ่มทุน (banking recapitalization) ดังนั้นด้วยสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จึงทำให้มูลค่าเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่ธุรกิจจากต่างประเทศมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงนี้ (อุบลรัตน์ จันทรัมย์, 2547)

นอกจากนี้ปัจจัยจากภายนอกประเทศที่มีผลกระทบต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทยในช่วงนี้ ได้แก่การที่เศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาขยายตัวในอัตราที่สูง และค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกามีค่าขึ้น ทำให้นักลงทุนสหรัฐอเมริกาขยายการลงทุนออกมายังต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีทรัพยากรในประเทศอุดมมาก แต่การที่ปัญหาทางเศรษฐกิจในประเทศญี่ปุ่นมีแนวโน้มย่ำแย่และค่าเงินเยนยังคงผันผวนอยู่ ยังเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของนักลงทุนญี่ปุ่น

ช่วงที่ 5 คือ ในปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน เป็นช่วงที่การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเริ่มลดลง ทั้งนี้ปัจจัยภายในประเทศที่มีผลกระทบต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงนี้ ได้แก่ (อุบลรัตน์ จันทรัมย์, 2547)

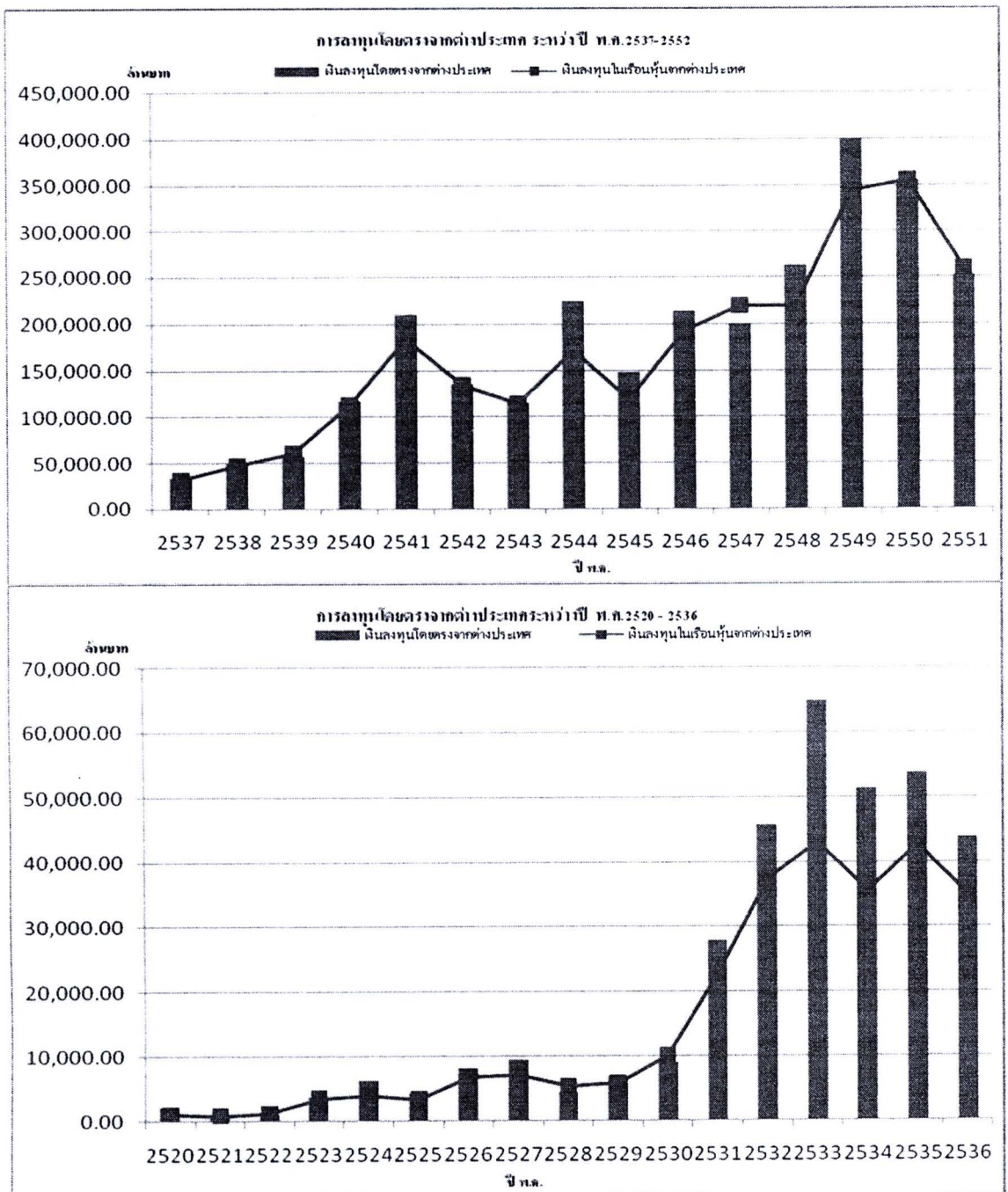
1. ธุรกิจส่วนใหญ่ยังมีกำลังผลิตส่วนเกินโดยเฉพาะในหมวดอุตสาหกรรม เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องจักร และอุปกรณ์ขนส่ง ซึ่งได้มีการขยายการผลิตไปแล้วในช่วงปี พ.ศ. 2543-2544 ทำให้ในปี พ.ศ. 2545 การขยายกิจการและการนำเข้าเงินทุนของโครงการลงทุนขนาดใหญ่ชะลอลง
2. การนำเข้าเงินกู้ของบริษัทในเครือปรับลดลงเนื่องจากความต้องการเงินกู้จากบริษัทแม่เพื่อปรับโครงสร้างหนี้ลดลง
3. สภาพคล่องในประเทศอยู่ในระดับสูงและอัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำ ทำให้บริษัทต่าง ๆ เปลี่ยนมาใช้เงินทุนในประเทศมากขึ้น
4. บริษัทเริ่มมีกำไรและกำไรสะสม (retained earning) จึงนำมาแทนการนำเข้าเงินลงทุนโดยตรงประเภทเงินกู้ในเครือ

ส่วนปัจจัยภายนอกประเทศ ที่ทำให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงนี้ชะลอตัว ได้แก่

1. ภาวะเศรษฐกิจโลกที่ยังเปราะบางและกระแสการควบกิจการ (Merger and Acquisition--M&A's) ที่เบาบางลง
2. ภาวะสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรัก และ โรคไข้หวัดมรณะ (Severe Acute Respiratory Syndrome--SARS) ซึ่งทำให้นักลงทุนขาดความมั่นใจที่จะเพิ่มการลงทุนในภูมิภาค

โครงสร้างการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment--FDI) ประกอบด้วย เงินลงทุนในทุนเรือนหุ้น (equity capital) ซึ่งหมายถึงการลงทุนในหุ้นสามัญในกิจการหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ร้อยละ 10 ขึ้นไป เงินกู้จากบริษัทแม่หรือบริษัทในเครือ (ยกเว้น เงินกู้ในเครือ-ธุรกิจสถาบันการเงิน ซึ่งถือเป็นเงินกู้อื่น ๆ ไม่ถือเป็นธุรกรรม FDI) และกำไรที่นำกลับมาลงทุน ในระหว่างปี พ.ศ. 2537-2552 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีมูลค่ารวม 2,771,932.54 ล้านบาท และจากข้อมูล การลงทุนในทุนเรือนหุ้นจากต่างประเทศ (Foreign Equity Investment--FEI) ซึ่งประกอบด้วยเงินลงทุนในทุนเรือนหุ้น (equity capital) ซึ่งหมายถึง การลงทุนในหุ้นสามัญในกิจการหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ร้อยละ 10 ขึ้นไป และกำไรที่นำกลับมาลงทุน ในระหว่างปี พ.ศ. 2537-2552 มีมูลค่า 2,560,011.04 ล้านบาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศร้อยละ 92 เป็นการลงทุนในทุนเรือนหุ้นในต่างประเทศ แต่เมื่อพิจารณาในระหว่างปี พ.ศ. 2520-2536 มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ 334,514.90 ล้านบาท เป็นการลงทุนในทุนเรือนหุ้น 266,030 ล้านบาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศร้อยละ 77 เป็นการลงทุนในทุนเรือนหุ้น ส่วนอีกร้อยละ 23 เป็นการลงทุนจากเงินกู้จากบริษัทแม่และบริษัทในเครือ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2532-2536 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นมา เป็นเงินลงทุนในทุนเรือนหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 75 และเป็นเงินลงทุนจากเงินกู้ จากบริษัทแม่และบริษัทในเครือร้อยละ 25 (ดูภาพ 1 ประกอบ)



ภาพ 1 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2526-2552

ที่มา. จาก เศรษฐกิจภาคต่างประเทศของไทย, โดย ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2553ค, ค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2553, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/ExternalSector/Pages/index.aspx>



สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศแยกตามภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ของไทย ภาคเศรษฐกิจที่มีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2552 มากที่สุด คือ ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 54 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมด โดยภาคอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด คือ อุตสาหกรรมเครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง รองลงมาคือ อุตสาหกรรมเครื่องใช้และอุปกรณ์ไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีกิจการการค้า สถาบันการเงิน กิจการบริการ และอสังหาริมทรัพย์ ที่มีเงินลงทุนจากต่างประเทศ รองลงมาในสัดส่วนร้อยละ 14.0, 11.5, 8.4 และ 7.8 ต่อปี ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดตามลำดับ เมื่อพิจารณาในช่วงปี พ.ศ. 2530-2534 สัดส่วนของเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากที่สุด คือ ภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการย้ายฐานการผลิตสินค้าของประเทศญี่ปุ่น และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อันเนื่องมาจากปัญหาค่าเงินของประเทศเหล่านี้แข็งค่าขึ้นมากและปัญหาค่าจ้างแรงงานในประเทศเหล่านี้สูงขึ้น รองลงมาคือ ภาคการค้า หลังจากนั้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2535-2539 จะเห็นได้ว่า สัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในภาคอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้นอย่างมากและในสัดส่วนที่สูงที่สุดรองลงมาคือ ภาคอุตสาหกรรม และภาคการค้า ตามลำดับ (ดูตาราง 5 ประกอบ) ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจากการเปิดให้มีการประกอบกิจการวิเทศธนกิจ (Bangkok International Banking Facilities--BIBF) ทำให้สถาบันการเงินต่าง ๆ มีแหล่งเงินทุนมากขึ้นจึงสามารถปล่อยกู้ในการลงทุนในประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะการปล่อยกู้ให้แก่ภาคธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ที่มีการขยายตัวอย่างมาก ซึ่งมีผลทำให้มีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในภาคธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ของไทยขยายตัวอย่างมากด้วยในช่วงดังกล่าว ในขณะที่การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมของไทยเริ่มชะลอตัวลง เนื่องจากปัญหาค่าแรงของไทยเริ่มสูงขึ้น และอุตสาหกรรมบางประเภทเริ่มอิ่มตัว ประกอบกับการมีแหล่งเงินทุนใหม่ ๆ จากประเทศเพื่อนบ้านเกิดขึ้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าภาคสถาบันการเงินมีเงินลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นมากโดยมีสัดส่วนที่สูงขึ้น ในช่วง ปี พ.ศ. 2533-2536 เนื่องมาจากการเริ่มอนุญาตให้ดำเนินกิจการวิเทศธนกิจขึ้นในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2535 ทำให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในสถาบันการเงินในประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะนักลงทุนจากสิงคโปร์และฮ่องกง และในช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 สัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศกลับมา

มากที่สุดในการอุตสาหกรรม และรองลงมาคือ ภาคการค้าเช่นเดิม เนื่องจากการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนก่อนหน้านี้ประสบปัญหาไปด้วย บริษัทแม่ที่อยู่ในต่างประเทศต้องส่งเงินมาช่วยฟื้นฟูบริษัทลูกที่อยู่ในประเทศไทยมากขึ้น

ตาราง 5

เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสุทธิจำแนกตามประเภทธุรกิจ (หน่วย: ล้านบาท)

ประเภทธุรกิจ	ปี พ.ศ.					
	2532	2536	2540	2544	2548	2552
อุตสาหกรรม	21,858.40	11,430.20	58,322.62	131,748.51	138,150.57	128,548.34
อาหารและน้ำตาล	1,962.10	974.10	6,967.86	6,924.99	-998.65	8,808.48
สิ่งทอ	686.40	-227.30	1,491.98	4,704.97	3,166.05	3,373.99
โลหะและอโลหะ	2,762.10	2,411.60	6,607.33	16,906.67	8,879.70	14,325.92
เครื่องใช้และอุปกรณ์ไฟฟ้า	8,857.20	3,588.70	18,436.12	43,772.34	36,647.16	39,905.52
เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง	1,103.30	1,565.50	12,873.43	25,543.29	55,144.83	49,618.26
เคมีภัณฑ์	2,818.50	5,106.60	6,052.23	7,589.53	18,997.12	3,976.60
ผลิตภัณฑ์น้ำมัน	-1,189.60	4,842.80	453.49	8,015.49	-3,018.10	-14,514.94
อุปกรณ์ก่อสร้าง	85.40	110.50	-394.10	14.40	871.97	263.23
อื่น ๆ	4,773.00	-6,942.30	5,834.25	18,276.79	18,460.47	22,791.25
สถาบันการเงิน	2,843.20	1,641.80	3,732.48	-8,130.66	62,627.56	1,116.86
การค้า	6,803.70	5,546.70	33,957.05	47,678.22	12,048.24	8,128.57
การก่อสร้าง	3,925.50	3,853.20	5,796.97	197.11	1,221.22	1,952.87
เหมืองแร่และย่อยหิน	575.10	3,175.70	653.72	33,821.29	-4,683.84	-4,919.67
เกษตร	603.40	330.10	37.73	-189.76	507.32	223.48
บริการ	1,593.40	468.10	9,078.77	6,846.00	13,224.28	2,970.18
การลงทุนและบริษัทโฮลดิ้ง	0.00	-405.10	993.84	-1,496.60	6,884.48	1,375.15
อสังหาริมทรัพย์	7,108.50	17,592.40	3,467.24	3,193.00	1,877.04	25,840.56
อื่น ๆ	386.49	178.89	1,655.83	11,174.89	30,740.20	17,133.86
รวม	45,697.70	43,812.00	117,696.28	224,842.00	262,597.10	182,370.24

ที่มา. จาก เศรษฐกิจภาคต่างประเทศของไทย, โดย ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2553ค, ค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2553, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/ExternalSector/Pages/index.aspx>

นอกจากนี้การที่ค่าเงินบาทอ่อนค่าลงอย่างมากทำให้มีการเทคโอเวอร์ธุรกิจอุตสาหกรรมของไทยโดยต่างชาติมากขึ้นด้วย จึงทำให้มีเงินทุนจากต่างชาติเข้ามาในภาคอุตสาหกรรมของไทยสูงขึ้นในช่วงดังกล่าว ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน สัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากที่สุดในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมเครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง อุตสาหกรรม เครื่องใช้และอุปกรณ์ไฟฟ้า อุตสาหกรรมโลหะและอโลหะ ตามลำดับและรองลงมาคือ สถาบันการเงิน ภาคการค้า และภาคบริการ เนื่องมาจากการขยายฐานการผลิตในประเทศไทย และจากความสามารถเปรียบเทียบในเรื่องของคุณภาพของแรงงานและการรองรับอุปสงค์ในประเทศ

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเมื่อพิจารณาถึงประเทศที่เข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทย จากข้อมูลในตาราง 6 พบว่า ประเทศที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา ฮองกง สหราชอาณาจักร เยอรมนี และไต้หวัน ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิในช่วงปี พ.ศ. 2530-2552 เฉลี่ยร้อยละ 35.2, 20.1, 9.7, 6.4, 3.3, 2.5 และ 2.3 ของมูลค่าเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิทั้งหมด โดยในช่วงปี พ.ศ. 2530-2539 ประเทศที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น ฮองกง สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ไต้หวัน และสหราชอาณาจักร ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิเฉลี่ยร้อยละ 29.0, 15.5, 14.3, 9.3, 6.9 และ 3.2 ของมูลค่าเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิทั้งหมด ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2549 ประเทศที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา ฮองกง สหราชอาณาจักร เยอรมนี และสวิตเซอร์แลนด์ ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิเฉลี่ยร้อยละ 36.1, 21.8, 9.0, 5.0, 3.2, 2.6 และ 2.3 ของมูลค่าเงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสู่สุทธิทั้งหมด

ตาราง 6

เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสุทธิจำแนกตามประเทศ

(หน่วย: ล้านบาท)

ประเทศ	ปี พ.ศ.					
	2532	2536	2540	2544	2548	2552
ญี่ปุ่น	18,761.60	7,732.90	42,371.00	86,800.74	117,814.87	77,862.96
สหรัฐอเมริกา	5,220.30	7,235.90	25,835.20	17,872.55	30,366.14	-6,978.15
สหภาพยุโรป	4,080.20	6,153.20	10,713.10	12,789.38	13,280.30	19,450.80
เบลเยียม	114.10	-145.30	-104.82	-1,548.22	4,529.45	4,474.13
เยอรมนี	817.60	633.60	2,101.58	4,343.63	12,514.00	4,469.54
เดนมาร์ก	550.00	-1,446.10	41.84	426.30	565.90	2,166.29
ฝรั่งเศส	392.60	1,988.60	-35.85	4,906.01	1,648.40	857.72
สหราชอาณาจักร	222.30	4,077.20	3,693.03	13,008.43	-3,775.19	1,158.67
เนเธอร์แลนด์	1,629.40	748.70	4,424.20	-13,682.84	-3,825.98	2,150.58
สวีเดน	223.00	38.40	609.88	3,102.11	351.51	1,395.46
อาเซียน	2,789.10	1,536.30	10,669.21	75,975.38	44,698.98	19,966.09
มาเลเซีย	55.30	-202.50	371.17	459.85	1,542.48	345.80
ฟิลิปปินส์	-1.50	-2.80	248.90	129.09	-222.17	568.71
สิงคโปร์	2,688.00	1,545.10	9,851.83	75,228.31	43,384.12	18,640.24
ฮ่องกง	5,715.70	4,898.40	14,815.98	6,708.66	323.40	19,735.53
ไต้หวัน	5,062.30	1,236.60	4,604.93	6,977.44	1,105.29	1,885.22
เกาหลีใต้	254.20	368.80	914.32	2,253.70	1,203.67	939.40
จีน	138.60	174.20	-284.35	-110.14	469.68	1,002.81
แคนาดา	168.40	151.10	52.75	262.45	-436.45	748.65
ออสเตรเลีย	113.10	214.10	3,824.31	21.10	-28.29	3,306.30
นิวซีแลนด์	1,227.50	274.70	3,942.71	2,473.57	4,008.72	5,996.67
รวม	45,697.70	43,812.00	117,696.28	224,841.99	262,597.10	182,370.24

ที่มา. จาก เศรษฐกิจภาคต่างประเทศของไทย, โดย ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2553ค, กันยายน 20 2553, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/ExternalSector/Pages/index.aspx>

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลงทุนระหว่างประเทศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็นปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากประเทศผู้ลงทุน และปัจจัยที่มีอยู่ในประเทศผู้รับทุน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (รัตน สหายคณิต และพุทธกาล รัชชร, 2549, หน้า 204-212)

ปัจจัยที่เกิดจากประเทศผู้ลงทุน

ปัจจัยทางด้านองค์กรธุรกิจ ที่กระตุ้นให้มีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ ได้แก่ การที่องค์กรธุรกิจนั้น ๆ มีสินทรัพย์พิเศษบางอย่างอยู่ในครอบครอง อาทิ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ประสบการณ์และความรู้ทางด้านการบริหารและการตลาด การมีเงินทุนและมีความสามารถเข้าถึงแหล่งทุน เป็นต้น

ปัจจัยทางด้านการตลาด ได้แก่

1. เพื่อเป็นการสร้างอำนาจผูกขาด การลงทุนตลาดในต่างประเทศซึ่งทำให้สามารถอยู่ใกล้ชิดและเข้าถึงตลาดต่างประเทศได้มากกว่าคู่แข่งอื่น ๆ มักจะมีผลทำให้ผู้ริเริ่มทำการลงทุนมีอำนาจผูกขาด และได้รับส่วนแบ่งของตลาดในประเทศที่เข้าไปทำการลงทุนมากกว่าคู่แข่งอื่น นอกจากนี้ การขยายการลงทุนในแนวตั้งเพื่อทำให้สามารถเข้าถึงและควบคุมแหล่งทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบได้ การลงทุนดังกล่าวจึงถือว่าเป็นการลงทุนเพื่อการสร้างพลังของตนเอง (offensive direct investment)
2. เพื่อการรักษาสถานภาพในการแข่งขัน องค์กรธุรกิจลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพราะต้องการตอบโต้คู่แข่งและเพื่อรักษาสถานภาพในการแข่งขัน กล่าวคือ เมื่อมีผู้ริเริ่มไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเกิดขึ้น คู่แข่งรายอื่น ๆ จำเป็นต้องดำเนินรอยตามบ้าง ทั้งนี้ เพื่อมิให้ตนต้องสูญเสียส่วนแบ่งของตลาดในต่างประเทศนั้น ๆ ไป การลงทุนดังกล่าวจึงเป็นการลงทุนเพื่อป้องกันตนเอง (defensive direct investment)
3. เพื่อทดแทนการค้าต่างประเทศ การค้าต่างประเทศประกอบด้วยการส่งออกและการนำเข้า ดังนั้นจึงเกี่ยวข้องกับตลาดสินค้าออกของประเทศและตลาดสินค้าเข้า

ภายในประเทศ การขยายตัวของตลาดสินค้าออกของประเทศหรือตลาดสินค้าเข้าภายในประเทศอาจมีผลทำให้องค์กรธุรกิจทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพื่อทดแทนการค้าต่างประเทศ การลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อทดแทนการส่งออก เกิดขึ้นเมื่อตลาดสินค้าออกในต่างประเทศขยายใหญ่ขึ้นมาก จนทำให้การส่งสินค้าเข้าไปขายในตลาดดังกล่าวโดยวิธีการส่งออกตามที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิมนั้นเกิดความไม่สะดวกหลายประการ เช่น มีความล่าช้าในเรื่องการติดต่อทางด้านการส่งสินค้าออกจากประเทศผู้ผลิต และการนำสินค้าเข้าประเทศผู้ซื้อ การไม่ประหยัดจากขนาดอันเกิดจากการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศเป็นจำนวนมากจนทำให้ต้นทุนการขนส่งต่อหน่วยสินค้าเพิ่มสูงขึ้น มีผลทำให้องค์กรธุรกิจหันมาใช้ทางเลือกอื่น ๆ ในการจัดหาอุปทานของสินค้าสนองความต้องการของตลาดต่างประเทศ คือ เลือกลงทุนทางตรงโดยการตั้งโรงงานทำการผลิตสินค้าดังกล่าวขึ้นในต่างประเทศแทนการส่งออก จึงเรียกการลงทุนดังกล่าวว่าการลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อการทดแทนการส่งออก (export-replacing direct investment) การลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้าเกิดขึ้นเนื่องจากการค้าต่างประเทศนั้นจำเป็นต้องมีการนำเข้าสินค้าบางประเภท เพื่อสนองความต้องการบริโภคภายในประเทศ หรือนำเข้าเพื่อเป็นสินค้าขั้นกลางเพื่อใช้ในกระบวนการผลิตภายในประเทศ เมื่อความต้องการสินค้านี้ดังกล่าวยังภายในประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้น ทำให้การนำเข้าเพิ่มขึ้น ดังนั้น องค์กรธุรกิจในประเทศ จึงอาจพิจารณาเห็นว่า การไปทำการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพื่อผลิตสินค้าบริโภค หรือสินค้าขั้นกลางเองแล้วส่งกลับเข้ามาขายป้อนตลาดภายในประเทศจะอำนวยผลกำไรให้สูงกว่าการนำเข้าสินค้าจากผู้ขายหรือผู้ส่งออกในต่างประเทศ และสามารถลดความไม่สะดวก ความล่าช้า ความไม่ประหยัดต่าง ๆ ด้วยเหตุผลนี้ ประเทศพัฒนาแล้วซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุและน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น จึงต้องมีการนำสินค้านี้เหล่านั้นจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุด องค์กรธุรกิจในประเทศพัฒนาแล้วต้องขยายการลงทุนทางตรงในต่างประเทศในอุตสาหกรรมผลิตทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น ดังนั้นจึงเรียกการลงทุนดังกล่าวว่า การลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า (import-replacing direct investment)

ปัจจัยทางด้านต้นทุน การพิจารณาทางด้านต้นทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการตัดสินใจเลือกแหล่งที่ตั้งโรงงาน โดยเฉพาะในระยะเวลาที่การผลิตสินค้าได้เข้ามาตรฐาน และมีการแข่งขันกันในตลาดอย่างรุนแรง ในการตัดสินใจเลือกแหล่งที่ตั้งโรงงานที่เหมาะสม องค์กรธุรกิจจะต้องพิจารณาเลือกแหล่งที่ตั้งโรงงานที่ทำให้ตนเองได้รับกำไรสูงสุด ซึ่งแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมอาจจะเป็นแหล่งที่ใกล้ปัจจัยการผลิตหรือแหล่งที่ตั้งใกล้ตลาดก็ได้ ในกรณีที่ต้นทุนค่าขนส่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ องค์กรธุรกิจจะเลือกแหล่งผลิตที่ใกล้ตลาดมากกว่าการส่งออกจากแหล่งผลิตในประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในบางกรณีแหล่งที่ตั้งโรงงานที่เหมาะสมจะเป็นแหล่งที่ตั้งใกล้ปัจจัยการผลิตก็ตาม แต่บางที่องค์กรธุรกิจจำเป็นต้องเลือกแหล่งที่ตั้งโรงงานห่างไกลกับผู้ผลิตคนอื่น ๆ เพราะถ้าตั้งโรงงานอยู่ใกล้ ๆ กัน จะเป็นการแย่งกันใช้ปัจจัยการผลิตที่หายากมากขึ้น ทำให้ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้นมากจนเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต ดังนั้น องค์กรธุรกิจจึงจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งที่ตั้งโรงงานซึ่งห่างไกลจากแหล่งเดิม และถ้าเป็นแหล่งที่สามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูกและเป็นแหล่งตลาดด้วยแล้วก็ยังทำให้องค์กรธุรกิจมีโอกาสดำเนินกำไรสูงมากขึ้นกว่าเดิม ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงกระตุ้นให้องค์กรธุรกิจในประเทศที่มีทุนมาก แต่ขาดแคลนที่ดินและแรงงานหลีกเลี่ยงการแข่งขันทางด้านการใช้ปัจจัยการผลิตที่หายากในประเทศของตน โดยจะหันไปทำการลงทุนทางตรงต่างประเทศที่มีที่ดินและแรงงานมากแทนเพื่อลดต้นทุนการผลิต ดังนั้นจึงเรียกการลงทุนดังกล่าวว่า เป็นการลงทุนทางตรงในต่างประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตที่มีอยู่เหลือเฟือและมีราคาถูกของต่างประเทศ (factor-oriented direct investment) และเนื่องจากปัจจัยการผลิตที่สำคัญบางอย่างไม่สามารถโยกย้ายระหว่างประเทศได้ เช่น ที่ดิน หรืออาจมีการโยกย้ายได้บ้างแต่ก็ไม่สามารถโยกย้ายได้สะดวกจนเพียงพอต่อความต้องการขององค์กรธุรกิจ เช่น แรงงาน ดังนั้น การลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตของต่างประเทศจึงแบ่งออกได้เป็น การลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินของต่างประเทศ (land-oriented direct investment) และการลงทุนทางตรงต่างประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากแรงงานที่มีค่าแรงถูกของต่างประเทศ (labour-oriented direct investment)

ปัจจัยอื่น ๆ ภายในประเทศ ได้แก่

1. นโยบายของรัฐบาลของประเทศผู้ลงทุน การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ อาจเกิดจากการที่รัฐบาลของบางประเทศสนับสนุนให้องค์กรธุรกิจเอกชนทำการลงทุนทางตรงต่างประเทศ โดยใช้มาตรการต่าง ๆ เช่น มาตรการด้านภาษีอากร การปริวรรตเงินตราต่างประเทศ
2. อิทธิพลของสภาพแรงงาน ในบางประเทศแรงงานได้รวมตัวกันเป็นสหภาพแรงงานที่ค่อนข้างเข้มแข็งและมีอิทธิพลมากในการต่อรอง ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ กับสภาพแรงงานในประเทศ องค์กรธุรกิจจึงยินดีที่จะไปลงทุนทางตรงเพื่อตั้งโรงงานผลิตสินค้าในแหล่งอื่นที่นอกจากจะมีค่าแรงงานถูกแล้ว แรงงานยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นสหภาพแรงงานเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับนายจ้างได้
3. ความยินยอมของผู้ถือหุ้น การลงทุนทางตรงต่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ถือหุ้นขององค์กรธุรกิจให้ความยินยอมที่จะให้ใช้เงินทุน และสินทรัพย์อื่น ๆ ของกิจการบางส่วนเพื่อการลงทุนทางตรงในต่างประเทศและนอกจากจะให้ความยินยอมแล้วยังต้องรับภาระเสี่ยงภัยเนื่องจากการดำเนินกิจการล้มเหลว ต้องประสบการขาดทุน ปัจจัยบางประการที่ทำให้ผู้ถือหุ้นให้ความยินยอมและรับภาระความเสี่ยงของการลงทุนทางตรงในต่างประเทศก็คือ การมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศที่จะไปลงทุน การรู้ความเสี่ยง และการคาดคะเนผลของการขยายกิจการในต่างประเทศในแง่ดี เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอยู่ในประเทศผู้รับทุน

นโยบายของรัฐบาลของประเทศที่เข้าไปลงทุน นโยบายของบางประเทศสนับสนุนให้มีการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น นโยบายการค้าคุ้มกัน นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ และนโยบายส่งเสริมการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ กล่าวคือ การดำเนินนโยบายการค้าคุ้มกันโดยกีดกันสินค้าจากต่างประเทศไม่ให้เข้ามาทำการแข่งขันภายในประเทศเพื่อสงวนตลาดไว้สำหรับสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ โดยการใช้มาตรการทางด้านตั้งกำแพงภาษีขาเข้า หรือมาตรการอื่น ๆ ที่มีใช้ภาษีศุลกากร เช่น การกำหนดโควตา จะทำให้การนำสินค้าจากต่างประเทศลดน้อยลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทำให้การส่งออกขององค์กรธุรกิจในต่างประเทศลดลง ดังนั้น องค์กรธุรกิจ

ต่างประเทศจึงหันมาใช้ทางเลือกอื่นแทนการส่งออก นั่นก็คือ ทำการลงทุนตั้งโรงงานผลิตขึ้นในประเทศที่ดำเนินนโยบายการค้าคุ้มกัน การเข้าไปทำการผลิตในประเทศนั้นยังทำให้สินค้าขององค์กรธุรกิจนั้นได้รับประโยชน์จากการคุ้มกันด้วย นอกจากนี้ประเทศที่ดำเนินนโยบายการค้าคุ้มกันมักดำเนินนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมผลิตสินค้าทดแทนสินค้านำเข้าส่งเสริมการจัดตั้งอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยอาศัยมาตรการต่าง ๆ ทั้งทางด้านภาษีศุลกากรและทางด้านมิใช่ภาษีศุลกากร ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่จัดตั้งขึ้นโดยคนของประเทศหรือชาวต่างประเทศ ทั้งยังส่งเสริมการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศเนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่า การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศจะมีผลทำให้ประเทศได้รับ ไม่เฉพาะแต่กระแสเงินทุนที่ไหลเข้าประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การบริหารและการจัดการต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศผู้รับทุน การดำเนินนโยบายดังกล่าวข้างต้นของรัฐบาลของประเทศผู้รับทุน จึงมีส่วนกระตุ้นให้องค์กรธุรกิจต่างประเทศเข้ามาทำการลงทุนทางตรงในประเทศนั้น และแม้ว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นจะเป็นการผลิตโดยสาขาขององค์กรธุรกิจต่างประเทศก็ตาม แต่ก็เป็นการผลิตขึ้นภายในประเทศนั้น จึงมักได้รับสิทธิพิเศษในด้านต่าง ๆ มากกว่าสินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้าจากต่างประเทศ (รัตนา สายคณิต และพุทธกาล รัชช, 2549, หน้า 205)

ความรู้สึกชาตินิยมของคนในประเทศ บางประเทศประชาชนจะมีความรู้สึกชาตินิยมอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการต่อต้านการใช้สินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการส่งสินค้าเข้าไปขายในประเทศดังกล่าว องค์กรธุรกิจต่างประเทศจึงหาทางลดข้อขัดแย้งดังกล่าว โดยเข้ามาทำการลงทุนทางตรงในประเทศร่วมกับคนของประเทศแทน แม้ว่าจะยังคงผลิตสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าตลอดจนใช้เทคโนโลยีของกิจการแม่ในต่างประเทศก็ตาม แต่ความรู้สึกประชาชนในการต่อต้านสินค้านี้จะลดน้อยกว่ากรณีที่ได้มีการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

การเข้าร่วมเป็นภาคีในการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่ทรัพย์สินทางปัญญาทางอุตสาหกรรม การที่ประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นภาคีในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทางอุตสาหกรรม ทำให้ประเทศยอมให้ชาวต่างประเทศสามารถจดทะเบียนสิทธิบัตรเครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้าและลิขสิทธิ์ของตนได้ และให้การคุ้มครองตาม

กฎหมายในกรณีที่มีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา เหล่านี้ ก็มีส่วนกระตุ้นให้ชาวต่างประเทศเข้ามาทำการลงทุนทางตรงในประเทศที่ได้ให้การคุ้มครองดังกล่าว

การเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งแรงงาน ประเทศที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มักจะดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าแหล่งทรัพยากรที่ประเทศมีอยู่นั้นเป็นทรัพยากรที่ค่อนข้างหายาก เช่น แร่ธาตุบางชนิด น้ำมันดิบ และก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น และประเทศที่เป็นเจ้าของทรัพยากรไม่มีความรู้และความสามารถเพียงพอที่จะนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้เองแล้ว ก็จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนทางตรง หรือการมีทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ หรือมีแรงงานมากโดยมีค่าแรงถูกก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุน เพราะจะช่วยให้สามารถผลิตสินค้าได้โดยเสียต้นทุนต่ำกว่าการผลิตในประเทศของผู้ลงทุนเอง

การมีเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศของประเทศผู้รับทุน ในการตัดสินใจไปลงทุนทางตรงต่างประเทศในประเทศใด องค์กรธุรกิจจำเป็นต้องพิจารณาว่าอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศนั้นมีเสถียรภาพหรือไม่ ทั้งนี้เพราะความไม่มีเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราอาจมีผลทำให้องค์กรธุรกิจต้องประสบกับการขาดทุน หรือได้ผลกำไรน้อยกว่าที่คาดคะเนไว้ และมูลค่าของทรัพย์สินเมื่อคิดอยู่ในหน่วยของเงินตราต่างประเทศอาจจะมีค่าลดลงได้ ทำให้มีความเสี่ยงมากขึ้น ซึ่งเป็นความเสี่ยงอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น องค์กรธุรกิจของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาลงทุนตั้งโรงงานสาขาเพื่อผลิตสินค้าในประเทศไทย เมื่อองค์กรธุรกิจอเมริกาประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการ มีผลกำไรเกิดขึ้น กำไรบางส่วนก็อาจนำไปใช้เพื่อการลงทุนขยายกิจการออกไปเรื่อย ๆ จะมีผลทำให้มูลค่าของทรัพย์สินของกิจการที่คิดอยู่ในสกุลเงินบาทมีค่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม โดยปกติองค์กรธุรกิจสหรัฐอเมริกา มักจะต้องการติดราคามูลค่าของทรัพย์สินของกิจการของเขาให้อยู่ในสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือเงินตราระหว่างประเทศสกุลที่สำคัญ ซึ่งเป็นเงินสกุลที่เขาต้องการมากกว่าสกุลบาท ดังนั้นจึงต้องมีการแปลงมูลค่าที่คิดอยู่ในสกุลเงินบาทให้มาอยู่ในสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริก การแปลงได้มากน้อยเท่าใดย่อมขึ้นอยู่กับอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงิน-

ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในทำนองเดียวกัน ถ้าไรส่วนที่โอนกลับไปประเทศสหรัฐอเมริกา ก็จะโอนไปในสกุลของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา มิใช่โอนไปในสกุลของเงินบาท ดังนั้น จึงต้องอาศัยอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา มาเป็นหลัก ในการคิดคำนวณด้วยเช่นเดียวกัน ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินดอลลาร์-สหรัฐอเมริกาคงที่ การคาดคะเนมูลค่าทรัพย์สินและผลกำไรในสกุลของเงินดอลลาร์-สหรัฐอเมริกา จะทำให้ถูกต้องแน่นอนขึ้น ความเสี่ยงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในอัตรา-แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศลดน้อยลง แต่ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับ เงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไหวตัวอยู่ตลอดเวลา และขนาดของการเปลี่ยนแปลง ก่อนข้างมาก การคาดคะเนต่าง ๆ ทำได้ยาก ทำให้ความเสี่ยงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง ของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศสูงขึ้นมาก เช่น ในกรณีที่เงินบาทมีค่าอ่อนตัว อย่างมาก หรือมีการลดค่าเงินบาท จะส่งผลให้มูลค่าของทรัพย์สินและผลกำไรขององค์กร-ธุรกิจต่างประเทศไม่ยอมเข้าไปทำการลงทุนทางตรงในประเทศที่อัตราแลกเปลี่ยน เงินตราต่างประเทศของประเทศนั้นไม่ค่อยมีเสถียรภาพ ดังนั้น การรักษาอัตราแลกเปลี่ยน เงินตราระหว่างประเทศของประเทศให้มีเสถียรภาพ หรือเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อย-ไปในระยะยาว จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้องค์กรธุรกิจต่างประเทศให้เข้ามาทำการลงทุน ทางตรงในประเทศ (รัตนา สายคณิต และพุทธกาล รัชกร, 2549, หน้า 211-212)

ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทของไทย

วิวัฒนาการของระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในประเทศไทย สามารถสรุปได้ดังนี้ (พรชัย ชุนหจินดา, 2550, หน้า 42-46)

ก่อนประกาศค่าเสมอภาค (ปี พ.ศ. 2492-2506)

ในปี พ.ศ. 2492 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่าง-ประเทศ (International Monetary Fund--IMF) ซึ่งทำให้ประเทศไทย มีพันธะที่จะต้อง ประกาศค่าเสมอภาค (par value) โดยกำหนดค่าเงินบาทเทียบกับปริมาณทองคำบริสุทธิ์

ตามระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบคงที่ (fixed exchange rate) ที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่เนื่องจากในขณะนั้น สถานะทางการเงินของประเทศไทยยังไม่มั่นคง และปริมาณเงินทุนสำรองระหว่างประเทศก็ยังไม่มากพอ ประเทศไทยจึงขอเลื่อนการกำหนดค่าเงินบาทเทียบกับปริมาณทองคำออกไป ทำให้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ประเทศไทยไม่มีค่าเสมอภาค มีแต่อัตราทางการซึ่งเทียบค่าเงินบาทกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยใช้อัตรา 20 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นอัตราที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงในตลาดเงิน อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2498 ได้มีการจัดตั้งทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา (exchange equalization fund) ขึ้นที่ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากธนาคารแห่งประเทศไทย และได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา มีดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อทำการซื้อขายเงินตราต่างประเทศในตลาดเงิน
2. เพื่อป้องกันการเคลื่อนไหวอันผิดปกติของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในตลาด
3. เพื่อรักษาเสถียรภาพของระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ให้เหมาะสมกับเศรษฐกิจการเงินของประเทศ

ประกาศค่าเสมอภาค (ปี พ.ศ. 2506-2521)

เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2506 ประเทศไทยได้ประกาศค่าเสมอภาค ด้วยการเทียบค่าเงินบาทกับปริมาณทองคำบริสุทธิ์และเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยกำหนดให้เงินหนึ่งบาท มีค่าเท่ากับทองคำบริสุทธิ์หนัก 0.0427245 กรัม หรือคำนวณเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเท่ากับ 20.80 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ประเทศไทยมีภาระที่จะต้องรักษาค่าเงินบาทให้มีเสถียรภาพ โดยไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงเกินร้อยละ 1 ตามข้อกำหนดของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ สำหรับหน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพของเงินสกุลบาทนั้น เป็นความรับผิดชอบของทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498



หลังจากได้มีการประกาศค่าเสมอภาคของเงินสกุลบาทแล้ว จึงได้มีการคำนวณราคาเงินตราต่างประเทศและหลักทรัพย์ต่างประเทศ ที่เป็นทรัพย์สินของทุนสำรองระหว่างประเทศใหม่ ด้วยอัตราค่าเสมอภาคที่ประกาศ ทำให้ทุนสำรองมีทรัพย์สินเกินมูลค่าธนบัตรที่นำออกใช้จำนวน 255.3 ล้านบาท หรือ 12.27 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา รัฐบาลจึงได้ตกลงโอนเงินส่วนเกินจำนวนดังกล่าวให้กับทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา เพื่อเสริมฐานะทางการเงินให้มั่นคงยิ่งขึ้น

ในระยะต่อมาหลังปี พ.ศ. 2510 ได้เกิดความผันผวนของระบบการเงินระหว่างประเทศ เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ขาดความเชื่อมั่นในค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ทำให้ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกามีแนวโน้มลดต่ำลง ดังนั้น ค่าของเงินบาทที่ผูกไว้กับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จึงเกิดความผันผวนด้วย เหตุการณ์ดังกล่าวได้ดำเนินอย่างต่อเนื่องอยู่หลายปี โดยระหว่างปี พ.ศ. 2515-2516 นั้น ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ได้ทำการปรับค่าเสมอภาคของเงินบาทหลายครั้ง เนื่องจากความผันผวนของระบบเศรษฐกิจโลกดังตัวอย่างเช่น ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 ได้กำหนดให้เงินหนึ่งบาทมีค่าเท่ากับทองคำ 0.0335164 กรัม ต่อมาในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2516 ได้กำหนดให้เงินหนึ่งบาทมีค่าเท่ากับทองคำ 0.0354164 และครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2516 ได้ประกาศเพิ่มค่าเงินบาท ทั้งนี้ เพื่อมิให้ค่าเงินบาทตกต่ำตามเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกาที่อ่อนค่าลงไปมาก โดยรัฐบาลไทยประกาศค่าเสมอภาคใหม่ ให้เงินหนึ่งบาทมีค่าเท่ากับทองคำ 0.0368331 กรัม หรือคิดเป็นอัตราแลกเปลี่ยนเท่ากับ 20 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนประจำวันร่วมกัน (ปี พ.ศ. 2521-2524)

เมื่อกองทุนระหว่างประเทศ ได้ประกาศเปลี่ยนแปลงระบบปัวรรตเงินตราต่างประเทศใหม่ในปี พ.ศ. 2516 โดยยอมรับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบลอยตัวเป็นระบบทางการ ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2521 ประเทศไทยจึงได้เปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา จากเดิมที่ผูกค่าเงินบาทไว้กับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเพียงสกุลเดียว มาเป็นการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนประจำวัน (daily fixing) ภายใต้ระบบนี้ในตอนเช้าของทุกวันเจ้าหน้าที่ของทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา จะพบกับผู้แทนจาก

ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่ง เพื่อร่วมกันกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานของเงินตราต่างประเทศที่ทำการซื้อขายในแต่ละวัน

ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ (ปี พ.ศ. 2524-2527)

ในสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประเทศไทยประสบกับปัญหาขาดดุลการชำระเงินอย่างหนักและต่อเนื่อง เงินบาทมีค่าลดลงไปมาก เนื่องจากการขาดความเชื่อมั่นจากนักลงทุนทำให้ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตัดสินใจยกเลิกการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนแบบรายวันกับธนาคารพาณิชย์ เพื่อรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจ และป้องกันการเก็งกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา นอกจากนี้ ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ได้ประกาศลดค่าเงินบาทในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 จากอัตราเดิมที่ 21 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เป็น 23 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ซึ่งเท่ากับเป็นการลดค่าเงินบาทร้อยละ 8.7

จากสถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้ประเทศไทยต้องขอความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินกู้แบบ Stand-by Arrangement (SBA) วงเงินจำนวน 2,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาเสริมฐานะทุนสำรองระหว่างประเทศที่มีอยู่ไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศไทยในขณะนั้นยังมีขนาดไม่ใหญ่มาก ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงไม่รุนแรง ประเทศไทยจึงมิได้ใช้เงินกู้ดังกล่าวเต็มวงเงิน นอกจากนี้ การที่ค่าเงินบาทอ่อนลงในระยะต่อมา ได้ส่งผลให้การส่งออกดีขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะการส่งออกสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลักของประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศไทยฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว จนประเทศไทยสามารถชำระคืนหนี้เงินกู้ให้แก่กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้หมดก่อนกำหนดในปี พ.ศ. 2530

ระบบตะกร้าเงิน (ปี พ.ศ. 2527-2540)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาได้แข็งค่าขึ้นมาก ดังนั้นการที่ประเทศไทยใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ที่ผูกค่าเงินบาทไว้กับดอลลาร์-

สหรัฐอเมริกาทำให้เงินบาทมีค่าสูงกว่าที่ควรจะเป็นมาก ปริมาณการส่งออกของประเทศไทยจึงลดลง เนื่องจากสินค้าไทยขาดความสามารถในการแข่งขัน ขณะเดียวกันการนำเข้าก็เพิ่มสูงขึ้นมาก เนื่องจากสินค้านำเข้ามีราคาถูกลงในสายตาของคนไทย อีกทั้งพฤติกรรมการบริโภคของคนไทยยังนิยมบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย เหตุการณ์ดังกล่าว จึงได้นำไปสู่ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างรุนแรงและต่อเนื่องเป็นเวลานานจนกระทั่งวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 รัฐบาลจึงได้ปรับเปลี่ยนระบบปริวรรตเงินตราต่างประเทศใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยการประกาศใช้ระบบปริวรรตเงินตราแบบตะกร้าเงิน (basket of currencies) แทนระบบปริวรรตเงินตราแบบคงที่ ทั้งนี้ ระบบตะกร้าเงินดังกล่าวจะผูกค่าเงินสกุลบาทไว้กับกลุ่มเงินตราของประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทยแทนการผูกกับค่าดอลลาร์สหรัฐอเมริกาเพียงสกุลเดียว โดยรัฐบาลได้ประกาศอัตรากลางเริ่มต้นเท่ากับ 27 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์-สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลทำให้เงินบาทมีค่าลดลงร้อยละ 15 ทั้งนี้ภายใต้ระบบตะกร้าเงินนี้เงินบาทสามารถเคลื่อนไหวขึ้นลงได้วันละไม่เกิน 2 สตางค์ ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างต่ำ

แม้ว่าวิธีการคำนวณค่าเงินบาท ด้วยการเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักค่าเงินสกุลต่าง ๆ ในระบบตะกร้าเงินจะไม่ใช่ที่เปิดเผยต่อสาธารณชน แต่เป็นที่ทราบกันดีว่า สัดส่วนของเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกา มีน้ำหนักในระบบตะกร้าเงินค่อนข้างมาก จึงทำให้ค่าเงินบาทยังคงผูกพันอย่างใกล้ชิดกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ภายหลังจากการปรับเปลี่ยนระบบปริวรรตเงินตรา และการปรับลดค่าเงินบาทในปี พ.ศ. 2527 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาคงต่ำลงอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นการช่วยกระตุ้นการส่งสินค้าออก และบรรเทาปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศไทยอย่างมาก ในช่วงเวลานั้น เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2537 เมื่อค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริการิมปรับตัวแข็งค่าขึ้นอย่างต่อเนื่องเนื่องจากสถานะเศรษฐกิจภายในประเทศสหรัฐอเมริกามีความมั่นคงและมีการเจริญเติบโตดี ส่งผลให้เงินบาทแข็งค่าตามดอลลาร์สหรัฐอเมริกไปด้วย การส่งออกของประเทศไทยเริ่มมีปัญหาเนื่องจากสินค้าไทยขาดความสามารถในการแข่งขัน ในขณะที่มูลค่าการนำเข้าสินค้าได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก จนทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานะการขาดดุลบัญชี

เงินสะพัดเป็นจำนวนมหาศาลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายปี ซึ่งเป็นจุดอ่อนให้นักเก็งกำไร โจมตีค่าเงินบาทหลายครั้ง ตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2539 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2540 จนในท้ายที่สุด รัฐบาลไทยต้องยอมประกาศให้ค่าเงินบาทลอยตัว

ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบลอยตัว (ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงระบบปริวรรตเงินตราต่างประเทศของประเทศไทย จากระบบตะกร้าเงินเป็นระบบลอยตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 นั้น ถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเงินของประเทศไทย โดยรัฐบาลได้ตัดสินใจปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัว กล่าวคือค่าเงินบาทสามารถเคลื่อนไหวขึ้นลงตามอุปสงค์และอุปทานของตลาด โดยในระยะแรกของการลอยตัวค่าเงินบาทนั้น ค่าเงินบาทมีความผันผวนอย่างหนักและได้อ่อนค่าลงเรื่อย ๆ จนตกต่ำที่สุดถึงเกือบ 60 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในราวต้นปี พ.ศ. 2541 ในระยะต่อมา ค่าเงินบาทมีเสถียรภาพมากขึ้น และได้ปรับตัวแข็งขึ้นมาอยู่ที่ระดับ 35 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในราวต้นปี พ.ศ. 2542 จากนั้น เงินสกุลบาทก็มีการอ่อนค่าลงจนอยู่ที่ระดับประมาณ 40 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา

ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบลอยตัว ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรามีบทบาทลดลง โดยอาจเข้าทำการแทรกแซงค่าเงินบาทบ้างเป็นบางโอกาสเท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ยังทำหน้าที่ประกาศอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราถึงเฉลี่ยประจำวัน ซึ่งคำนวณจากอัตราถ่วงเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ได้ทำธุรกรรมซื้อขายเงินตราต่างประเทศกับลูกค้า ในวันทำการก่อนหน้าวันที่ประกาศหนึ่งวัน ในระยะแรกของการลอยตัวค่าเงินบาทนั้น ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ยังมิได้เข้าทำการแทรกแซงค่าเงินบาทแต่อย่างใด เนื่องจากต้องการให้อุปสงค์และอุปทานในตลาดเป็นตัวกำหนดค่าเงิน อย่างไรก็ตาม เมื่อค่าเงินบาทมีเสถียรภาพมากขึ้น ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราจึงกลับมาแสดงบทบาทในการดูแลรักษาค่าเงินบาทต่อไป